

ตำราห...

ดอกท้าวตู่คู่กับนางอ้ว

ที่ใดที่มีดอกนางอ้วนี้ซ่อนอยู่...
ที่นั่นจะมีดอกท้าวตู่
เกิดรวมอยู่ด้วยกันเสมอ...

ดอกท้าวตู่

ดอกนางอ้ว

ตำราห...

ดอกท้าวตูลูกกับหาบอี๋

ดอกท้าวคูล

ดอกนางอี๋

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช
อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

มหาวิทยาลัยมหิดล
ปัญญาของแผ่นดิน

คำนำ

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นโครงการที่เริ่มตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๐๓ ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงมีพระราชดำริที่จะรักษาต้นยางนา ที่อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบูรณ์มาเพาะในกระถางในวังไกลกังวล หัวหิน และทรงปลูกต้นยางเหล่านี้ในแปลงทดลองป่าสาธิตใกล้พระตำหนักเรือนต้น สวนจิตรลดา จำนวน ๑,๒๕๐ ต้น แม่ต้นยางที่อำเภอท่ายางสูญสิ้นไป แต่พันธุกรรมของยางเหล่านี้ยังได้รับการอนุรักษ์ไว้ที่สวนจิตรลดา ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๕๓๕ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงสืบทอดการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และได้ดำเนินการโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นที่รู้จักโดยคำย่อว่า

“ โครงการ อท.สธ. ”

มหาวิทยาลัยมหิดลได้เข้าร่วมโครงการ อพ.สธ. ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ เป็นต้นมา โดยเข้าร่วมจัดประชุมวิชาการและนิทรรศการ และเสนอโครงการวิจัยเข้าร่วมสนของพระราชดำริฯ โดยเสนอโครงการที่สอดคล้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

- กิจกรรมปกป้องพันธุกรรมพืช
- กิจกรรมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พันธุกรรมพืช
- กิจกรรมสำรวจเก็บรวบรวมพันธุกรรมพืช
- กิจกรรมศูนย์ข้อมูลพันธุกรรมพืช
- กิจกรรมปลูกรักษาพันธุกรรมพืช
- กิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช

ในปีพุทธศักราช ๒๕๕๒ - ๒๕๕๔ มหาวิทยาลัยมหิดลได้สนับสนุนโครงการวิจัย เรื่อง การสำรวจและจัดทำระบบฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพแบบผสมผสาน พันธุ์ที่ปกป้องพันธุกรรมพืช เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ ตำบลดำกระดาน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี และพื้นที่ปกป้องพันธุกรรมพืชเขาวังเขมร หน่วยทหารพัฒนา กองบัญชาการทหารสูงสุด ตำบลดำเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นโครงการวิจัยแบบบูรณาการ ภายใต้ความร่วมมือของ ๘ ส่วนงานในมหาวิทยาลัยมหิดล ได้แก่ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล คณะสัตวแพทยศาสตร์ สถาบันชีววิทยาศาสตร์โมเลกุล สถาบันโภชนาการ และวิทยาเขตกาญจนบุรี

จากการศึกษาสำรวจในพื้นที่ดังกล่าวในปีพุทธศักราช ๒๕๕๒ - ๒๕๕๔ ได้พบความหลากหลายหลายของพืชและสัตว์ชนิดต่างๆ ที่หายากเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญ**ดอกท้าวคลุฑ**และ**ดอกหางอ้ว** เป็นพืชที่พบในพื้นที่ดังกล่าวด้วย ซึ่งดอกไม้ทั้ง ๒ ชนิดนี้มีถิ่นานานเล่าขาน เป็นนิทานพื้นบ้าน ซึ่งนอกจากจะเป็นเรื่องราวที่ชวนติดตามและสอดแทรกธรรมะอย่างน่าสนใจแล้ว ยังได้เรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวอีสานในอดีต เช่น พิธีเลี้ยงสาบแหวง และการแข่งกอน เป็ยต้น ซึ่งมีความน่าสนใจและเป็นวรรณกรรมอมตะที่ผู้อ่านเมื่อได้รู้จักดอกท้าวคลุฑ และดอกหางอ้วแล้ว ก็คงปฏิเสธไม่ได้ที่อยากจะอนุรักษ์พืชพันธุ์ไม้ในชุมชนของตนเองไว้เป็นมรดกให้ลูกหลานไทยสืบทอดเล่าสู่กันฟังต่อไป

มหาวิทยาลัยมหิดลจึงจัดพิมพ์หนังสือ **ตำราหางดอก**

"ท้าวคลุฑกับหางอ้ว" เผยแพร่แก่เยาวชนไทยและผู้สนใจทั่วไป ได้รู้จักพรรณไม้ทั้ง ๒ ชนิดนี้ ว่ามีความงามและมีนิทานที่เป็ยอุทาหรณ์สอนใจให้เรียนรู้ปรัชญาชีวิตว่า ความรักและความสามัคคีของมนุษย์เป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้ครอบครัวและบ้านเมืองมีความสุข เป็นปีแฉ่ง และเกิดสันติสุขที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

มหาวิทยาลัยมหิดล.....

ความน่า

เศษแก้วจริงของท้าวบุญกับนางอ้วได้เกิดเป็นนกแก้วไม้ดิน
ดอกเล็กๆ กลิ่นหอมและมีรูปร่างสีอันสวยงาม ที่ชื่อว่า

"ดอกท้าวบุญกับดอกนางอ้ว"

ชื่อของคู่รักคู่นี้กลายมาเป็นชื่อกล้วยไม้ป่า ที่คงความเร้นลับข
ลับซ่อนทั้งกลิ่นและที่มาแห่งโคกนาฏกรรมอมตะแห่งความรักของ
คนทั้งสอง **ดอกนางอ้ว** เป็นดอกกล้วยไม้ดินสีขาวขนาดเล็ก ลักษณะ
ดอกคล้ายมีเชื้ออสุกคอบห้อยโยง แลขลิบห้อยยาวลงมา ห้อยขึ้นอยู่บน
พื้นดินที่เปียกชื้นโล่ง กลิ่นของมันนั้นหอมอบอวล กระจายไปในทุก
หนทุกแห่งที่สายลมพัดพาอ่อนโยนไป โดยเฉพาะในตอนที่ค่ำคืน ส่วน
ดอกท้าวบุญ มีสีขาว-ม่วงชมพูที่โคนกลีบดอกนั้น มีรูปลักษณะคล้ายลูก
มีดแทง ว่ากันว่า **"ที่ใดที่มีดอกนางอ้ว ขึ้นอยู่ ที่นั้นย่อมจะมีดอกท้าวบุญ
เกิดอยู่ในบริเวณเดียวกันด้วยเสมอ"**

66

ศกหาฏกรรมความรักอมตะ

ของหนุ่มสาวคู่หนึ่งที่ได้เป็นนิทานสืบต่อกันมา
เป็นเวลายาวนาน ๙๙

นิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องนี้ปีนเรื่องราวซึ่งมีจารึกใบลานเป็นหลักฐานในอักษรธรรม ๓ ผูก วัดหนองควายน้อย อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี อาจมีการเล่าแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งได้รับการถ่ายทอดและสืบสานโดยการเล่าเป็นนิทาน คำกลอน คำขวัญ (ปรัชญาอีสาน) จากคนเฒ่าคนแก่สู่ลูกหลาน จุดประสงค์ในการเล่ามิใช่เพื่อความบันเทิงเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่อาศัยสำนวนในนิทานสอดแทรกเป็นอุทาหรณ์สอนใจ ย้ำเตือนให้ละความชั่วทำแต่กรรมดี ปฏิบัติตามฮีตคော် (จารีตประเพณีเก่าแก่โบราณ) คลองธรรมและรู้จักการให้อภัยไม่พยายาทองแวน

“ท้าวปู่ปากแฉกเอื้องดอกเทียน

ดอกนางอ้วดู่ปากเพ็ญราสชา”

ผ ดินแดนแดนหัวชมพูทวีปอัฟโศกมีเมืองใหญ่ สองเมืองซึ่งมีสัมพันธไมตรีที่ดีต่อกันมาช้านาน นามว่านครกาสิและนครกาจ

ทำพอรมสิเป็นกษัตริย์ครองนครกาสิ มีนางพินพากาสิเป็นมเหสีคู่ขวัญ ส่วนนครกาจนั้นมีทำพอตุตทาลาดเป็นกษัตริย์ครองนคร และมีมเหสีชื่อนางจันทา ทำพอตุล เป็นโอรสเจ้าเมืองกาสิ ส่วนนางอ้อเป็งธิดาเจ้าเมืองกาจนคร ทั้งสองเมืองมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และเคยใช้คำมั่นว่าถ้ามีโอรสและธิดาจะให้สมรสกัน แต่ขณะที่ยังพระมเหสีของทั้งสองเมืองทรงตั้งครรภ์ กลับมีเหตุให้ทะเลาะกันเพราะเรื่องผลส้มเกลี้ยง กลายเป็นเรื่องราวใหญ่โตถึงขั้นกล่าวตัดขาดจากความเพียรเพียรรักกันไปในที่สุด ทำให้ทั้งสองเมืองขาดความสัมพันธ์อันดีต่อกันตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อเวลาผ่านไปมเหสีทั้งสองพระองค์ก็ได้ประสูติในวันเวลาและปีเดียวกัน โดยพระนางพินพากาสิได้ให้กำเนิดบุตรชายโอรสลงได้ทำนายว่าเป็นผู้มีบุญมาเกิด แต่โตขึ้นจะตายด้วยมือของตนเองและตั้งได้ชื่อชื่อว่า ทุล เมื่อทุลอายุสิบขวบพระราชบิดาก็ได้สิ้นพระชนม์ลง

เมื่อทั้งสองเติบโตใหญ่....

ต่อมาทำวญญูเติบโตใหญ่ขึ้นเป็นชายหนุ่มมรูปร่างงาม ปานพระอินทร์
ลักษณะองอาจ และเฉลียวชาญในการยุทธการสงคราม และ
ได้สิทธิ์ราชสมบัติ เป็นเจ้าครองนครกาสิแทนพระราชาบิดาในที่สุด
กล่าวถึงพระนางจันทาก็ได้บุตรสาวและให้ชื่อว่า นางอ้อหรือนางอ้อ
เคียม (บางสำนวนที่ชื่อว่านางอ้อเคียมอ้อคา) ส่วนเจ้าเมืองนครกายนั้น
ก็สิ้นพระชนม์ไปตั้งแต่ นางอ้อเติบโตเป็นสาวได้สิบห้าปี จึงทำให้
เมืองกายในตอนนี้มีครองนครเป็นหญิงหม้ายกับลูกสาว ซึ่งนางอ้อ
เจริญวัยแรกรุ่นทรูณี ก็ยังมีสิทธิโหมงดงาม เปรียบประดุจเทพธิดา
นางฟ้านางสวรรค์มาจุติบนเมืองมนุษย์ที่ข (ไม่) ปาน

ความงามของนางเล้าลือไปถึงเมืองขอมสุเวทก่า (เขมรป่าดง
หรือชาวป่า ลักขาลายลิดำ) เป็นชนเผ่าที่ยังไม่เจริญ จึงมีขุนนาง
กษัตริย์เฒ่าไม่มีลูกเมียเป็นเจ้าปกครองเมือง ขุนนางนั้นครั้นล่าสัตว์
หรือค้าขายได้ก็มักจะเอามาประจวบกำหัดแก่แม่พญา (นางพญาซึ่ง
หมายถึงพระนางจันทา) เมืองกายอยู่ข่อย ๆ เพราะขงในท้องลูกสาว
เข้าตำราคนแก่อายกามีเมียสาว

อาจเป็นเพราะ=ทางดิ่งทางแฉก (บุพเพสันนิวาส) ที่มีร่วมกันมาแต่ชาติปางก่อน

เมื่อทำบุญได้ยิ่งกิตติศัพท์ความงามของนางอ้อแล้ว ก็ยังเกิดความหลงใหลใฝ่หา ไม่เป็นอันกินอันนอนอยากเห็นหน้านางงามที่เขาล่าลือ อยู่แดนไกลทุกเช้าค่ำ จึงลาพระมารดาหน้าเครื่องบรรณาการมาเยี่ยม ขอรุ้ตราขิดาเมืองกายนคร แต่คงเป็นเพราะเวรกรรมจึงทำให้พระ นางพิมพ์กาสิลิมเรื่องการหมั้นหมายของลูกชายกับธิดาสหายเมือง กายแหว่ตือตีสืบสนิท ทำบุญอุทิศถันถันเดินทางรอนแรมบุกป่าฝ่าเขาลำเนา ไพร ฝ่าอุปสรรคหนับปการขบเสี้ยนทางอันแสนไกลนี้ ล่วงเลยมา หลายวันหลายคืน ขบวนของทำบุญก็ได้เข้าสู่เขตอุทยานหลวงเมืองกาย เมื่อใกล้พลบค่ำ ทำจึงสั่งให้พวกไพร่พลไว้ ณ ที่นั้นก่อน ส่วนตนจะไป เข้าเฝ้าเจ้าเมืองที่ตำหนักหลวงในพระราชวัง ซึ่งเป็นเวลาเดียวกับนาง อ้อที่แหว่หนีพระมารดาละเขาล่าทางกำนัลออกชมอุทยานในยามเย็น ตามลำพัง

ทำบุญและนางอ้อได้พบกันโดยบังเอิญ เมื่อแรกพบสบตาทั้งสอง ทำแหว่ต่างก็รู้สึกแปลกประหลาด เกิดลิเ่งขามิจิตปฏิพัทธ์ต่อกัน จน หนความรักที่รุ่มรังจิตใจอันเกิดขึ้นทันทีทันใดนั้นไม่ได้ ก็เลยล้มลง

สลบไปท่ามกลางหมู่มอญพนาหาวรรณอันมี ปทุมมา

มะลิลา กฤษณา การะเกด ลำดวน ซึ่งพร้อมกัน
ขานระฆังส่งกลิ่นหอมหวนอบอวลไปทั่วอาณา
บริเวณนั้น

เมื่อเรองได้ล่วงรู้ถึงนางพญาเม็องกาจ มารดาของนางอ้อ..

เมื่อเหล่าสนมนางในพบเช่นนี้ นางทั้งหลายต่างพากันตกใจ เร่งช่วยกันเชิญพระองค์ทั้งสองไปทรงขอ กลับเข้าพำนักในปราสาททำยอุททยาน เมื่อพินีสติดีแล้วทั้งสองก็เที่ยวพาปราศรัยสืบถึงที่มาของกันและกัน เมื่อทราบความล่องแท้งใจเสนาของฝ่ายชาย ที่อุทล่านั้นตั้งตั้งมาปรากฏตัวต่อหน้าตาพระประธมประธาธนาแห่งรัศมิ์ นางอ้อก็ซาบซึ้งใจยิ่งนัก ปราสาททำยอุททยานท่ามกลางหมู่มอฉลพฤษาสอนดอกไม้ จึงกลายเป็นทิวชมิมานให้ทั้งคู่ได้สุขสมอิริรมย์รักกันอย่างหวาน ซึ่งหลายทีวาระตรี จนมารดาของนางอ้อทราบเรื่อง จึงทราบจะทำอชูลูเป็นลูกของนางพญาเม็องกาสิ ยิ่งทำให้ขุ่นเคืองขึ้นไปอีกด้วยปมเก่าแก่แห่งหลัง ฝ่ายทำอชูลูนั้นได้ขอมริบผิดและขอมาต่อมารดาหญิงอันเป็นที่รัก พร้อมแสดงความรักชอบโอบให้คำมั่นว่าจะรีบกลับบ้านเม็อง ขอกแม่จัดขบวนพินีสมากราชบรรณาการและส่งผู้ใญ่ญมาสู่ขอนางอ้อตามราชประเพณี ส่วนพระนางจันทาเองก็ได้แต่ปล่อยให้เรองนี้เลยตามเลยไป ขณะที่ทำอชูลูเดินทางกลับนครกาสินั้น ขุนนางกษัตริย์เม็องขอมได้ส่งผู้ใญ่ญและเครื่องราชบรรณาการมากมีมาสู่ขอนางอ้อกับมารดาของนางตลอดทั้งเที่ยวเฝ้าของกำนัลมาเอาใจแม่พญาเม็องกายอยู่มิได้ขาด ซ้ำยังแสดงตนว่าเป็นผู้เก่งกล้ามีอิทธิพลสามารถ

คุ้มครองนางกับลูกสาวและเม็องกาย จากการคุกคาม

ของข้าศึกศัตรูเม็องอื่นได้ ทำให้จิตใจแม่พญา

เม็องกายนั้นอ่อนเอียง จึงได้รีบปากขุขลางไป

เพราะดวงใจมันรักแต่ทำบุญเพื่อส่งผู้ได้ดวงเท่านั้น...

เมื่อนางอึ้งอู๋รู้ว่าพระมารดาจะยกนางให้กับขุนหลางก็เสียใจเป็นอย่างมาก เพราะดวงใจมันรักแต่ทำบุญเพื่อส่งผู้ได้ดวงเท่านั้น จึงเขียนกราบทูลเสด็จไม่ยอมรับ โดยอ้างเหตุผลว่าขุนหลางเป็นคนนอกศาสนา ไม่นับถือพระธรรม และยังแก่รุ่นราวคราวพ่อ นางนั้นได้แต่เฝ้าภาวนาให้ทำบุญ ยกขันธ์มาตามลัญจนาโดยไวด้วยใจเคร่งครัด แต่ผู้เป็นมารดาได้ส่งแม่สื่อไปยอมรับคำลู่ของนั้น ถึงขั้นทำฆนตฤกษ์ยามและรับปากว่าจะปลอมประโลมนางอึ้งเข้าพิธีให้จงได้ในภายหลั่ง ฝ่ายทำบุญเมื่อกลับถึงนครกาลิลังก็ได้รับเฝ้าให้พระมารดาเร่งแต่งงานข่มขืนนางอึ้งให้ทัน แรกๆ นั้นพระนางพิมพาภาสีกี่ถึงเลอียดอดเพราะหมกบังวลถึงเรื่องข่มขืนในสมัยก่อน แต่ด้วยความรักลูกจึงได้สั่งการให้เสนาอำมาตย์จัดแจงแต่งงานข่มขืนนางอึ้งไปพร้อมพี่ชายมาแฉ่แห่งหนึ่งมาเมืองกาย หนึ่งเวลาเดินทางไปถึงกลับของทำบุญในครั้งนั้นก็เกือบขยับปี ด้วยเพราะหนทางยาวไกลและแสนลำบากกันดาร เป็นเวลานานหนพอที่จะทำให้ใจคนนั้นเปลี่ยนแปรแต่หาใจใจของนางอึ้งไม่ จะมีก็เพียงแต่ใจของผู้เป็นพระมารดานางอึ้งเท่านั้นที่ปรองดองแปรเปลี่ยนแปรลงของข่มขืนมากสองเมืองได้ยกมาสู่ขอหญิงคน

เดียวกัน แลดูข่มขืนมากประจักษ์หน้ากันประหนึ่งว่าเป็น
 กองทัพที่ พร้อมประจักษ์ขานลู้ศีกักกันทุกเมื่อ ด้วย
 เพราะต่างฝ่ายต่างอ้างถึงลิตธิที่จะเป็นเจ้าข่า

ตามขอบธรรมของนาง

เมื่อมารดาทางอ้อมไม่ยินยอมยกนางอ้อมให้ทั่วๆดู...

พระมารดาของนาง อ้อม ไม่ยินยอมยกนางอ้อมให้ทั่วๆดูเหมือนกาลิ โดยให้เหตุผลว่าได้รับหมั้นนงกลางเจ้าเมืองขอมไว้อัลแล้ว ทำให้ทั่วๆดูเสียห ข้ามเมื่อได้ยินคำกล่าวนั้น ด้วยความสงสารลูกจ็บใจพระนางพิมพา กาลิ จึง ขากหน้ามาเจรจา และได้ทวงคำมั่นสัญญาที่เคยให้กันไว้ตั้งแต่เจ้าเมือง องค์ก่อนยังมีพระชนม์ชีพอยู่ แต่พระนางจึงทากลับกล่าวล้าเลิกถึงความ โกรธแค้นในครานั้นและขอคืนคำมั่นสัญญาทุกประการ เมื่อจนหนทาง พระนางเมืองกาลิจึงอ้อนวอนขอให้ทำพิธีเสียงสายแขนง (แขนง หมายถึง รัชช่อหุ้มทารกแรกเกิด) ดูก่อน ว่าดวงชะตาของลูกทั้งสองเป็นเห็่อคู่กัน หรือไม่ ด้วยเกรงว่าจะเกิดคิกจิงหางกลางเมืองขึ้น พระนางจึงทากิจ ปรึกษาโหราหลวงผู้เฒ่าเพื่อหาข้อยุติในเรื่องนี้ ในที่สุดจึงตกลงกันว่าจะ ทำพิธีเสียงทนายสายแขนง ว่านางอ้อมกับทั่วๆดูเป็นคู่ครองกันมาแต่ก่อน หรือไม่ ซึ่งเช็่อกันว่าทุกคนจะมีสายรพัพพันท์กันอยู่บนเมืองแฉน (เมือง สวรรค์) ก่อนมาเกิดและต้องเป็นคู่กันตามสายแขนงนั้น (สายแขนง ใน ปัจจุบันอาจหมายถึงคู่สร้างคู่สม) ถ้าแต่งงานผิดสายแขนงจะมีเหตุให้ต้อง แยกจากกัน จึงสั่งการให้คนทรง ทำพิธีเซ่นของสรวงพระยาแฉนเพื่อขอ ดู สายแขนงของทั้งสอง

*พิธีเสียงสายแขนงมักปรากฏในการแสดงหมอลำหมู่เรื่องขูลู นางอ้อม ทางภาคอีสานสมัยก่อนเท่านั้น ส่วนการประกอบพิธีจิง ังไม่ปรากฏ ในวรรณคดีเรื่อง ข่าขูลู นางอ้อม

พิธีเสีงสาขแห่ง.....

พิธีเสีงสาขแห่งของทำวญลุกับทางอ้อหน่ง ปรธำประกอบพิธีได้ถูกจัดตั้งขึ้น ณ กลางสนามชัย (ช่วง) นครภาย มีการจัดเครื่องเซ่นสังเวยไว้ทั้งสิ่มุม ได้แก่ สุธา ห้อหุม ห้อควาย เป็นต้น และทางธรมเป็นชั้นมีทั้งสิและด สิเฮลืออง ดั่งบทกลอนขรรพยาไว้ว่า

"แล้วจึงจัดแต่งเต้าลงช่วงสนามชัย

เสนาโหมช่วงเพียงดีแล้ว

เขาจึงเอากันห้ำคุกทางท่งสี่

ฮ่มก่งกึ่งเป็ธฉำเสดเฮลืออง

จัดเอาไว้ขอมค่างมอด

ใส่น้ำไว้ไซเฮลืออ่า

มีทั้งห้อหุมพร้อมห้อควายท่งคู่

ค่างและแกวกองขึ้นมากมุล"

ผู้ประกอบพิธีคือแม่หม้อน (นางทรง) ซึ่งมีอยู่หลายคน ทุกนางล้วนแต่งกายด้วยเสื้อผ้าเครื่องประดับอันสวยงามยิ่ง แม่หม้อนเหล่านี้ทำหน้าทีเฮมีอหห่มอเฮยา ห่มอห้ ห่มอแฉน คือเป็นผู้ติดต่อกับผี เทวดา แฉนเพื่อถามสิ่งทีคนธรรมาไม่สามารถล่วงรู้ เมื่อถึงเวลาประกอบพิธีเสีงดนทริ ปี แคน ฌอง กลองขรรเลงขึ้น แม่หม้อนก็จะเข้าทรงบอกผีให้ไปถามแฉนถึงกกมิ่งกกแฉน (กกแฉน - ปรีชา ฌินเทอง ให้ความหมายไว้ใฮสาราหุกรรมสาขาสาน-ไทย-อังกฤษว่า หมายถึงคู่ครองทีเคยอยู่กิกักมา

หลายสพหลายชาติทีโยธาธเรียกว่าขุพเพสัณหิวาส)

ของทำวญลุกับทางอ้อว่าเป็ธอยู่อย่างไร

จากแม่หม้อน (ต้น, ลำต้น, โคนต้น)

มิ่งกกแฉนของทั้งสองคนเพื่อพัน

(ไกล้จิธ, กลมเกลีข) พันกักอยู่ขอม

แสดงว่าเป็ธเห็นอคู่กัน

อันว่ากนกแห่งเจ้าบุดูบาว่าทั้งอ่อนห้อง จ้งเก็จวกอดกันบ่เด....

เมื่อแม่หม่อม (นางทรง) จักของฝาก (เครื่องเซ่นทั้งหลาย) ขึ้นไปถวาย
แด่นแล้งก็ได้ถามแด่นว่า **"อันว่ากนกแห่งเจ้าบุดูบาว่า ทั้งอ่อนห้องยัง
เก็จวกอดกัน บ่เด"** เมื่อพญาแด่นได้รับของฝากหรือเครื่องเซ่น
บรรณาการแล้ว จึงพาพวงผีไปดูกนกแห่งในสวนแห่งบนสวรรค์ ก็ปรากฏ
ว่ากนกแห่งของทำบุดูกับนางอ่อนห้องเกะเก็จวพันกันอย่างดีในสวนต้น แต่
ปลายกลีบแยกออกจากกัน ใบเขียวแห้ง ยอดดั่งงูคุดไป นอกจากนั้นน้ำ
ไข่มุกแก้วก็ขึ้นเงินมีจอกแหงขึ้นแท่น ดังกลอนว่า

"กนกแห่งเก็จวพันกันจ้งน่าจ้อง ปลายจากเห็งหิ้งไห้งจากกัน

มียอดดั่งงูคุดจาดตายใบ จงอวังขกขาดลงเงินท่าง

อันหนึ่งน่าบ่อแก้วเหลือตลิ่งหนองหลวง

กลายเป็นแหงหนามจอกขาวต้นท่าง"

เห็นดังนั้นแล้วผีก็ลงมาบอกแม่หม่อมนางทรงว่า มีทั้งสิ่งดีและสิ่งร้าย
คือ กนกแห่งเก็จวพันกันนั้นแสดงว่าเป็นคู่กันแห่งอน แต่สิ่งร้ายคือปลาย
เห็ง (เอว, เอียง) ออกจากกัน อีกทั้งน้ำไข่มุกแก้วก็ขาดเงิน แห้งเหื่อดลง
กลายเป็นจอกแหงต้นทางน้ำ ขณะเข้าทรงนั้นแม่หม่อมจะทั้งฟ้อนทั้งร้อง
ลำเช่นเดียวกับพ่อนแด่น ดังบทกลอนว่า

"แต่หนึ่งผีเห็บเข้าสู่ดวงออกปาก

ช่างช่างแท่นทั้งฟ้อนแก่งอิ"

สายแนนของทั้งสองคนนั้นเกี่ยวพันกันติดอยู่ในตอนต้น แต่ตอนปลายยอดด้วนแคะแฉกออกจากกัน.....

เมื่อพิธีเสีจสีนลงแม่มีอหทางทรงก็ได้ถ่ายทอดผลการเสีงทาบว่า
สายแนนของทั้งสองคนนั้นเกี่ยวพันกันติดอยู่ในตอนต้น แต่ตอนปลายยอดด้วน
แคะแฉกออกจากกัน ซึ่งแสดงว่าเป็นเพื่อคู่กันแต่จะอยู่กันไม่สืบยาว ต้องพลัด
พรากจากกันในที่สุด โดยบอกว่าทั้งสองต้องตายจากกัน นอกจากนี้ยังพบว่า
สายแนน ของทำวญลุมิแม่ทงของอยู่ด้อยแสดงว่าเป็นพระโพธิสัตว์ (พระเอกใน
วรรณคดีอีสานทุกเรื่องหมายถึงพระโพธิสัตว์ ถือว่าเป็นผู้มีบุญ, ฌณาธรรม
ดร.อธิศร เพ็ญเกษ) เป็นเหตุให้คู่รักทั้งสองรู้สึกขุ่นใจและเป็นกังวลอย่าง
มาก หลังจากเสีจพิธีในวันแรกแล้วก็กำหนัดนัดหมายให้วันรุ่งขึ้นเป็นวันแห่ง
กอนและต้องเจริญทั้งทำวญลุมและนางอ้อพร้อมข้าทาสบริวารหนุ่มสาว ลงมา
แห่งพันกัน โดยแบ่งเป็นสองฝ่าย ๆ ละเป็นร้อยคน ดังคำบรรยายถึงนางอ้อ
ตอนลงมาที่สนามชัย(ช่อง)เพื่อร่วมแข่งกอน ว่า

**"นางคราดข้ายลีลาชัยระยาตร   สางสำห้อยพอฮ้อยขลิ่งนำ
ขี้ดขี้ดข้ายเสีงเสชคนตรี   นางก็ไปเถิงเตีงนังลงเขาขิ่ง"**

กอน เป็นอุปกรณที่ทำจากไม้ขนาดพอเหมาะมีอ มีเส้นฝ้ายหรือไหมผูกเป็น
หาง สั้นหีบขวานว่าอาจจะมีกาทาสีและประดับประดาอย่างสวยงาม ดังคำ

บรรยายกอนของทำวญลุม ว่า **"กอนแห่งเจ้าแดงเข้มแห่งผิง
สายผูกพันเคียดหาคาใจมคำ แหวนธำมระงลูกถี
เลียบล้อมขาคราญ ท้าวกอนคำก้อดแก่ง
งามตั้งอินทรรอยู่ฝ้าลนเล่นช่องเพ็ญง"**

ท้าวบุญกับนางอ้วมีชีเหื้อคู่กัน.....

เมื่อถึงเวลาแห่งกองขบ ข่าวสาวก็จะมาขึ้นเรียงแถวกันอยู่คนละฝ่าย โดยแยกเป็นฝ่ายหญิงและฝ่ายชายแล้วผลัดกันโยนกองขบให้ฝ่ายตรงข้ามรับ หากอีกฝ่ายรับได้ไม่ตกขล่นถือว่าเป็นเหื้อคู่กัน แต่หากรับไม่ได้ ก็ถือว่าไม่ใช่เหื้อคู่กัน ดังคำขบรยายการโยนกองขบของฝ่ายชายว่า

"แต่หน้ฝูงชายได้กองคำกวัดแกว่ง สวส้าน้อยกองนฬายาดกอง

ลางผ่องได้ลางพ่องตกเสียบ ลางพ่องชายจับสาขขาดไปสะเด็งกลิ้ง"

ขณะแห่งโยนกองขบนั้นบรรดาภาคเต็มไปด้วยความสนุกสนาน ครั้นเครื่อง ทั้งเสียงดนตรีปี่แควบรรเลง ทั้งเสียงร้องขบออกล้อโต้ตอบของหนุ่มสาว ครั้นท้าวบุญกับนางอ้วเป็นฝ่ายโยนข้างทั้งวง่วงกลับเงียบลง ใหนักันใจโดยมิได้หันจดหมาย เพราะทุกคนต่างจจจ้อเอาใจช่วยหนุ่มสาวทั้งสอง แต่ใหนักันที่สุดก็ไม่อาจสมประสงค์ เพราะกองขบของนางอ้วนั้นที่โยนไปนั้น ท้าวบุญรับได้แต่สาขขาด กอนเลขกระเด็นกลิ้งไป พอนางอ้วรับของท้าวบุญข้างสาขก็ขาดกลิ้งไปเช่นกัน และแล้วกอนทั้งสองลูกก็ขบหลอยหายไปใวอากาศลึบ ๆ เพราะพระอิทธิฤทธิ์เอาไปใส่ใไว้ใพันแก้วร้อมกันขบสรรค์นั่นเอง

การแห่งขบโยนกองขบขลงด้วยความเศร้าโศกเสียบใจเป็นขอย่างขึงของคู่ข่าวสาว พระนางจันทาพระมารดาของนางอ้วได้ประกาศก้องว่า คนทั้งสองไม่ใช่เหื้อคู่กัน ให้ขบวณฝ่ายเมื่องกาลสิยกกลับไปเสียบ

ไอ้เวรกรรมอันไหนหนอที่ลึกลงให้ต้องแยกจากกัน ทั้งที่ยังรัก.....

พระนางจันทาพระมารดาของนางอ้อมจัดแจงไล่ลูกสาวกลับหอกลับโงง (พระธราชวัง) เเทริยมทัพเข้าพิธีอภิเษกสมรสกับขุนหลวง ผู้ประหนึ่งว่าจะได้ครอบครองนางสมประสงค์ ส่วนพระมารดาของท้าวมูลก็ได้ลักลอบไปพบนางขันทมาทกลับเมืองกาสิแต่โดยดี ก่อนกลับนั้นท้าวมูลก็ได้ลักลอบไปพบนางอ้อมเพื่อล้าลากัน ทั้งสองต่างพรรณนาตัดพ้อห้อยใจในโชคชะตา ไอ้เวรกรรมอันไหนหนอที่ลึกลงให้ตนต้องแยกจากกันทั้งที่ยังรัก ท้าวมูลเห็นแต่อดแค่นปลืญณาณว่าจะแย่งชิงนางอ้อมกลับเมืองกาสิให้จงได้ ถึงเกิดศึกสงครามสู้รบกันก็ต้องยอม แต่นางอ้อมก็ทนทานไว้เพราะไม่ยอมยกให้ไพร่ฟ้าราษฎร ต้องแต่อดร้อน จึงให้สัตย์พลอยประโลมใจท้าวมูลคร่ำครวญว่า ชาตินี้จะไม่มีอันที่ชายใดจะได้ครองร่างกายและดวงใจของนาง นอกจากอ้ายเพียงผู้เดียว หากแม่เห็นว่าพื้นพิภพนี้สองเรามีอาจสมหวัง ก็ขอให้ได้ครองรักกันบนบวรสวรรค์แทน แล้วต่างฝ่ายต่างพร่ำพรอตราไว้อาลัยรักกันปี่มจะขาดใจก่อนจะจากลา ฝ่ายพระมารดานางอ้อมเมื่อทราบภายหลังว่าธิดาของตน ได้หนีดแะลักลอบพบกับท้าวมูลที่อุทยาน ก็ทำให้พระนางโกรธเป็ยอันมากจึงว่ากล่าวตำหนานางอ้อมว่าไปลอบเล่นชู้กับท้าวมูล ไม่รักนวลสงวนตัว ทำให้เสียชื่อเสียงคาเผ่าพระยา และบังคับให้เข้าพิธีสมรสกับขุนหลวงในอันรุ่งขึ้นทันที

ทศใดกึ่งจันทนก็ค้อมกึ่งลงจรตดินให้ห่าง....

นางอ้อทั้งห่อขยใจแลละเสียวใจมากจึงมอบขยให้ไปผูกคอตายด้วยผ้าสไบ
 ไหมที่คล้องคอมาที่ป่าจวงจันทร์ (ต้นกฤษณา) ทำอุทยาน ในตอนเช้ามีด
 ของอันพิธอิทธิเภภกสมรสนั้น ก่อผูกคอตายนางได้น้อมกายลงอธิษฐานอ้อ
 วนท่งหน้าตาต่อต้นจันทร์หอม ให้โหมกึ่งลงมาเอาชีวิตนางไปสู่สรองสวรรค์
 แต่ต้นจันทร์หอมก็ไม่ไหวถึง นางจึงได้อ้อวนท่งต่อต้นจันทร์ฝักปลูก ใน
 ทศใดกึ่งจันทนก็ค้อมกึ่งลงจรตดินให้ห่างใช้สไบพัน ก่อผูกตายนางได้อ
 ธิษฐานจิตขอขมามารดาผู้ให้กำเนิด ผู้เฝ้าเลี้ยงดูทะนุถนอม อ่าลาผู้เลี้ยง
 นางสนมไพร่พลไพร่ฟ้าแลปราสาทราชวัง ทั้งสละข้อมสวนดอกไม้ที่เคยให้
 ความสุขสำราญแก่นางมาลาแล้วอ้อผู้เฝ้าที่รักน้องจะไปรอนบนเมฆองฟ้าตาม
 ลัญญาใจ ลีละเสียวนางสั่งลาปลายกึ่งจันทนฝักปลูกก็ติดขึ้นฟ้าดลมหายใจส่ง
 ดวงวิญญาณนางอ้อสู่สรองสวรรค์ ครั้นเมื่อรุ่งทิวาฟ้าสว่างเหล่านางสนมที่หมา
 ไม่พบนางอ้อก็เกิดโกลาหล ติดตามค้นหากันหวนวายไปทั้งพระราชาวัง พระ
 นางจันทาผู้เปี่ยมมารดาแรกนั้นก็หนักโศร ระดวงว่าบุตรธิดาของตนจะมอบขยให้
 ตามทำอุจลุไป ขายหน้าแม่ให้อ้ออายุยาวข้ามแล้วละหรือ แต่เมื่อทราบเหตุ
 ต้องแก้แล้วว่าลูกสาวตนผูกคอตาย ด้วยอวลยรักในสายเลือดของผู้เปี่ยมแม่
 พระนางได้กอดศพลูกร้องไห้เสียวใจจนสิ้นสติเป็นลม ส่วนขุนนางติดตาม
 มาพบเห็นเข้าถึงนั้นก็ฟูบลงพุ่มพาร้องไห้

เสียวใจเสียวตาในท่อนางอ้อ ก็พลันเกิดอธิษฐานร่ำ

จมลลงใบัดดลเพราจะเป็หคนใจขยาปสร้างกรรมข้อ

เอาไว้มากนั้นเอง

ที่ใดที่มีดอกนางอั้วนี้หนอ

ที่นั่นจะมีใจคนที่มีดอกท้าวบุญเสมอ.....

ความเศร้าเข้าปกคลุมทั้งสองนคร ทิฐิมาแห่งของนางพญาแม่มาย แห่งเมืองกายทำให้เกิดโศกนาฏกรรมร้ายแรงในครั้งนั้น เพราะรัฐลิกษิต และอาลยรักในท้าวบุญพระนางจึงกลายเป็นทิวลิปยืนยงอมกระทำตามคำเชิญ ของของพระสหายเก่า เมื่อต่างฝ่ายต่างสูญเสียบุตรธิดาอันเป็นที่รักไป ในคราวเดียวกันจึงทำให้แม่พญาทั้งสองลดทิฐิมาแห่งอันแรงกล้าลง กลับมา เห็นอกเห็นใจกันมากขึ้น จึงพร้อมกันแห่งศพบุตรและธิดาของตนไปจัด พิธีศพที่เวทชายแดนระหว่างสองเมือง โดยเผาศพคนทั้งสองพร้อมกัน และสร้างพระธาตุนครอัฐิทองสองไว้ ณ ที่นั่น เพื่อให้ทั้งสองได้อยู่คู่กัน เป็นพยานแก่ความรักอันซื่อสัตย์ของหญิงชายคู่นี้ ส่วนแม่พญาและไพร่ ฟ้าราษฎรของสองนครก็กลับมารักใคร่สมัครสมานสามัคคีกันดังเดิม ทั้งยัง ร่วมกันสร้างถนนขึ้นเพื่อให้คนทั้งสองเมืองนี้ เดินทางไปมาหาสู่กันได้ อย่างสะดวก

เล่ากันว่าหลังจากที่คนทั้งสองตายแล้ว ดวงวิญญาณก็ได้ไปพบกัน บนสวรรค์ตามขัณดาลของพระอินทร์ ว่ากันว่าตอนที่ทำบุญกับนางอ้อ อยู่ ร่วมกันนั้นจะปรากฏเป็นรูปรูปร่างน้ำที่มีสีสนสวยงดงามขบทำงฟ้า ส่วน เศษเจ้าอัฐิของทำบุญกับนางอ้อนั้น ได้เกิดเป็นดอกกล้วยไม้ดิน ที่มีรูปร่างสีสนสวยงดงามดอกเล็ก ๆ สองชนิดมีทั้งสีขาวม่วงชมพู และสีขาวพระพรายขึ้นมาในบริเวณที่เผาศพ และสีขาวยุชช่อให้คนที่ผ่านไปมาได้พบเห็น

.....จะเหลือมรดกล้ำค่าของไทท้าวอันใด

ฝากไว้ไว้ให้ลูกหลาน.....

คนอีสานโบราณสมัยก่อนมักจะไม่นิยมนำดอกไม้ทะเลมาปลูกไว้ในบริเวณบ้าน เพราะเชื่อว่ามีพิษเป็นดอกไม้ผีดังในนิทาน จึงไม่ค่อยมีใครสนใจของแฉะหรือขยายพันธุ์ไว้ ทำให้พื้นที่ราบโล่งหลายแห่งตามชนบทในภาคอีสานที่เคยมีดอกงูและดอกนางอ้อเกิดอยู่มากมายในอดีตกุยกชูกเห็บแฉะฉางเป็นไร่นา ทำให้ดอกไม้ป่าที่มีอยู่ตามธรรมชาติแทบจะสูญพันธุ์ลงไปอย่างน่าใจหาย ผู้คนในชุมชนหลายคนไม่รู้จักดอกไม้ทั้งสองชนิดนี้พอ ๆ กับไม่รู้จักนิทานพื้นบ้านเรื่องนี้อย่างแท้จริง ขาดการเล่านิทานในครอบครัวสืบสานวรรณกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงาม ขาดการอนุรักษ์พืชพันธุ์ไม้ในชุมชน แล้วสภาพอากาศน่าจะเหลือมรดกล้ำค่าของไทยอันใดไว้ให้ลูกหลานสืบทอดต่อไป

“นางอ้อหวังว่าท้าวเหนงวเอื้องท้าวตอก ไม่กล้าถึงดอกปอกดอกท้าวบุญ”

“ท้าวบุญปากแฉะมเอื้องดอกเที่ยง ดอกนางอ้อคู่ฝากเฟิงรวาสนา”

ภาคผนวก

ความหมายคำศัพท์ภาษาอีสานที่ใช้ในนิทาน

ก่งกั้ง ก. กาง, กั้น

กอนฟ้า ก. สันนิษฐานว่าเป็นการใช้มือ
ไขว่คว้าในอากาศ

กอง อ. มากมาย

กอนคำ น. ใ้ซึ่งหมายถึงอุปการดีที่ทำจาก
ไม้และประดับขอย่างสวยงามเพื่อใช้
ในการแข่งกอน

กูด อ. สั้น, ด้อย

เก็ยงกอด ก. เก็ยงพันธ์

แก้ว น. เพชรพลอย

แกว่ง ก. ไกว ไปไกวมาไม่อยู่กับที่

ข่อง น. คอง, แดง, ขริเอ็ด, ช้าง

ของฝาก น. ของกำหัล

ข่า น. ขงชาติหนึ่ง แปรออกเป็นสองเผ่า
เผ่าหนึ่งอยู่ในตระกูลมอญ-เขมร และ
อีกเผ่าหนึ่งอยู่ในตระกูลชวา-มลายู

เข้ม อ. แรงกล้า, แกร, จัด

เข้าสูญ ก. เข้าทรง

เจิง อ. ตีง, แห้งแล้ง

คำ น. ทอคำ

คู น. คูเมืองและคันดิน

แคท น. เครื่องดนตรีชนิดหนึ่งใช้เป่า

เค็ยง ก. พันธ์, ผูกมัด

จ่อง ก. ถึง

แจ่มจำ น. ใ้ซึ่งหมายถึงทำงูดู

ซ่อง อ. สลอบ, สด้าง, มากมาย

เซา ก. หชุดงัก

ตั้ง อ. เซ้ง, เซ้งหัง

ดา ก. ทำ, แต่าง, เตริยม

แต่างเต้า ก. ตกแต่าง, จัดตั้ง, จัดเตริยม

ถ้ำ น. ช้าง, สถา, ขงาด

เถิง ก. ถึง

ภาคผนวก (ต่อ)

ความหมายคำศัพท์ภาษาไทยที่ใช้ในนิทาน

ทั้ง สัก, ทั้ง, และ, กับ

ทาง น. ทาง

ทำว น. กษัตริย์, พระเจ้าแผ่นดิน

เที่ยง อ. ขง, เหนือ, สูง, อยู่สูง

ตำมะรง น. มะขาม

นางคราญ น. ผู้หญิงสาว

หน้า อ. ถัด

หน้าห้อง อ. หน้าหรือหน้าพา

หนึ่ง ก. ๑๐๖, เอียง

แหงน น. ขะตากกรรม

ขก ก. ลด, พร่อง

ขเด หรือไม้

ขยคำ น. กระขยของคำ

ขคราญ น. หม่อม, คำเรียกชื่อผู้ชาย

ขข่าว น. ชายหม่อม, ชายหม่อมผู้มีศักดิ์สูง

ในที่นี้หมายถึงทั้งทำวขูลู

ขย ก. จัย, ขยิบ, นอยเอน

จี น. เครื่องดนตรีชนิดหนึ่งใช้เป่า

ผี น. เทวดา

เพียง อ. เสมอกับ

ฆ่าหรือหม่าย ก. ๑๑๑

เมื่อ ก. ไป

ย่องหรือย่อง ๑.๑ ๑.๑ ๑.๑

๑.๑ ๑.๑ ๑.๑ ๑.๑

ยั้ง ก. หยุด

ยัธยฆาต ก. ยี่อย่าง

ย่าง ก. เดิน

ยาด ก. แยก

ย้าย ก. เคลื่อน, ไป

ยิลลา ก. เดินไป

ยูล อ. ภายหลัง, ที่หลัง

ยาลงหรือยาลง ๑.๑ ๑.๑ ๑.๑

ภาคผนวก (ต่อ)

ความหมายคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ใช้ในนิทาน

เลียม ๑.ก. จัดเป็นแถว, เรียงกัน,

๒.ข. ภาชนะอย่างหนึ่งอาจเป็ฯพาน

วัง ข. บริเวณที่เป็ฯหนองน้ำกว้างและลึก

วาสนา ข. ขุณฺณเวสสันหิวาส

วี ก. พัดจัก, พัดใบก

แอด ก. ล้อม

สนามชัย ข. สนามหลวง

สะเต็ฯ ก. กระเต็ฯ

สารสำห้ชย ข. ผู้หญิงวัยแรกรุ่น

ลี ก. จะ

สูญหรือสูญ ก. ลิง

หลังน้ำ ก. ทิดตาม, มาด้นย

ห้าง ก. เจริญมจัดแจง

อ้าย ข. คำนำหน้าชื่อผู้ชาย ตรงกับคำ

อ่า นายหรือพี่ชาย

ออกปาก ก. การพูด ในที่นี้หมายถึง

การร้อรงรำ

อ้อห้ชย ข. หญิงสาว ในที่นี้หมายถึง

นางอ้อ

อ้อ ข. หมายถึงนางอ้อ

อินทร์ ข. พระอินทร์

อ้อม ข. ล้อม, ร้อม

อ้อชย ข. จำวนห้ชย=๑๐๐

เฮา ส. เา

เอ้ อ. งาม, แต่งจ้อ

เอ้อ คำในในที่นี้อาจหมายถึง ใจของคำ

โอม ก. รอม

คำพูน บุญทวี. ๒๕๕๓. ลูกอีสาน ฉบับปรับปรุง. เชียงใหม่. กรุงเทพฯ.

คำพูน บุญทวี. ๒๕๕๔. เล่าขานตำนานผีภาคอีสาน. เชียงใหม่. กรุงเทพฯ.

ชลาลัย ศรีอารีย์. ๒๕๕๑. อมตะนิทานไทย สองภาษา. ศรีเอทบุ๊คส์. กรุงเทพฯ.

ประคอง นิมมานเหมินท์. ๒๕๕๑. นิทานพื้นบ้านศึกษา. โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

ประพันธ์ เรืองณรงค์. ๒๕๕๒. ล้านนาตำนานตำนาน ๔ สุนัขภาค. เรือนปัญญา. กรุงเทพฯ.

พระราชวรพงศ์เดอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์. ๒๕๕๒. นิทานเวตาล. แพร่สำนักพิมพ์. พิมพ์
ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ.

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๔๘. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมท้องถิ่นไทยภาคอีสาน เรื่อง ทำว
ฮุ่งหรือทำวเจื่อง เล่ม ๑. กรุงเทพฯ.

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๕๑. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมท้องถิ่นไทยภาคอีสาน เรื่อง ทำว
ฮุ่งหรือทำวเจื่อง เล่ม ๒. กรุงเทพฯ.

อดิศร เพ็ชงเกษ. ๒๕๔๖. วรรณกรรม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

เอื้ออภาง แลระรณิศ พาณิชกิจ. ๒๕๕๒. นิทานพื้นบ้าน ลาว-อีสาน. สุวีริยาสาส์น. กรุงเทพฯ.

เว็บไซต์อ้างอิง

- <http://นิทานพื้นบ้าน whitemedi.org>
- <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=489416>
- <http://www.thongthailand.com/index.php?mo=3&art=345744>
- <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/mongbualamphu5.htm>
- <http://www.hotsia.com/thailandinfo/oldcity/sakaeo7.htm>
- <http://horoscope.thaiza.com>